

“Aquest país no acaba de tractar prou bé els seus genis”

L'actriu d'Igualada Dolors Bertran, coneguda per tots com Lloï, torna als escenaris per mà de Ricard Salvat i Salvador Espriu. A 'Ronda de mort a Sinera', la Lloï traça quatre registres breus però intensos en una obra plural que no deixa de ser un retorn també per al director i l'autor.

La personalitat de la Lloï crea addicció. No és només per la sinceritat que transmet. La seva conversa és una tirallonga de mots que sembla no tenir fi. En ella s'endevinen molts dels personatges que l'han dut a ser una de les actrius més conegudes i reconegudes dels escenaris catalans i de la pantalla. Enguany, la Lloï compleix la seva majoria d'edat professional. Enrere queden la Vanessa, la Diana, la Sandra Camaca, la Rosita Fernandes (del *Pigmalió*, de Shaw), i el pòsit es fa evident. No en va, l'han cridat en aquest període directors com Flotats, Lluís Pascual, Ventura Pons, Joan Lluís Bozzo i ara Ricard Salvat. “No he perdut mai la il·lusió per sortir als escenaris i si mai m'adono que la perdo ho deixaré”, explica al vestíbul del Teatre Lliure. De tant en tant, en el seu discurs apareix la figura de Celdoni Fonoll, el seu poeta preferit, mentre saluda gairebé tothom qui passa. I és que la Lloï és tal com raja.

—Com va sorgir l'oportunitat de treballar a *Ronda de mort a Sinera*?

—L'Abel Folk feia temps que m'havia comentat que en Ricard Salvat volia fer aquesta obra i vaig pensar que era un projecte molt llaminer, del qual m'agradaria formar part. Era una d'aquelles coses, però, que queden aparcades i no se'n parla més. Fins que un dia, en Jordi Tort, sotsdirector del Lliure, va trucar-me i em va dir que en Salvat em volia

per al paper de la Rossenda. Em va fer molta il·lusió perquè és un paper deliciós. Per a mi fer un Espriu amb en Ricard Salvat i amb una dolça companyia és un regal extraordinari. I voldria aplaudir el Teatre Lliure, el seu director Josep Montanyès i en Ricard Salvat, per haver-se arriscat amb *Ronda de mort a Sinera*, perquè, com va dir un dia en Celdoni, “hem de promocionar la cultura, perquè la incultura es promociona tota sola”.

—Aquesta obra permet al públic de veure treballar plegats molts actors, i als mateixos actors de conèixer-se més i de coincidir a l'escenari...

—Som trenta actors i en Ramon Ivars, el figurinista, va fer 130 figurins, per tant surten 130 personatges. No valoro la importància d'un personatge per la seva durada. A vegades hi ha personatges que surten una escena i s'ho mengen tot. Dels que faig, el que té més pes és aquest de la Rossenda, que forma part de l'entremès, tal com es feia abans entre les parts d'una obra perquè la gent es desfogués. De la manera com s'ha muntat i tot i que he treballat més el registre còmic, aquest entremès és un esperpent. L'Espriu va ser dels primers, per no dir el primer, de la Península a admirar Valle-Inclán i aquesta cosa esperpèntica és molt divertida. És una mica la realitat deformada i els actors hi han de saber trobar el punt exacte, perquè si se sobrepassa molt sembla que es faci una poca-soltada.

— A l'obra interpreta quatre personatges que participen de l'humor de diferent manera. A quin d'ells se sent més propera?

— Tots quatre són molt diferents i són per sucuar-hi pa. La reina Vasti, la titella, no té res a veure amb la Rosenda, aquesta cosa esperpèntica; la Bijou Fontrodona, que és la princesa, té aquest punt d'alta comèdia, i l'últim, la filla de l'Anna Perenna, m'agrada perquè com que la gent m'ha vist més fent comèdia entra més dins el registre del dramàtic. En Ricard em deia "aquí et vull molt Magnani". L'Anna és una dona jove que porta aquesta manera de fer de la gent de poble i una agror especial, també.

— Costa d'evitar que la gent rigui quan surt a l'escenari?

— En aquest cas, no és que surti amb una mantellina i la gent comenci a riure. La situació ho porta pel seu monòleg. Ho faig totalment seriosa. En Ricard mai em va dir "Lloll, aquí la gent no ha de riure". És bo que el clima tens es trenqui. A més, hi ha la presència constant de la mort en tota l'obra.

— Per què s'ha trigat tant a tornar a programar Espriu?

— Gran pregunta. No sé pas si trobarem la resposta. Generalitzar és molt delicat, però aquest país no acaba de tractar prou bé els seus genis. Catalunya ha donat, dona i donarà gent que va arreu del món, on deixen altres públics esmaperduts del seu talent. Aquí tinc la sensació que en certs sectors del país es viu una mena d'autoodi estrany. A vegades sents autors i cantants d'Espanya que la gent estima i potencia, i en canvi, aquí, com deia en Ricard Salvat i es diu també en l'obra, es fa servir l'estil de Lavínia. Allò de "està bastant bé, això", amb aquella boqueta de cul de gallina, com si a la gent els faltés entusiasmar-se. Dir això és delicat perquè al Lliure aquests dies la gent s'aixeca i ens aplaudeixen i s'emocionen. Sense públic no fariem res i gràcies a Déu ve gent amb capacitat d'emocionar-se. Però molta gent té por, que si Espriu és espès, que no si

"La pena que va tenir Espriu és que era català, i jo me'n sento molt orgullosa, però si hagués estat anglès... No podem ser tan provincians. Jo puc ser universal a partir de ser catalana."

s'entén... No sé de qui és la culpa, però sovint sembla que tinguem poca memòria històrica. La pena que va tenir Espriu és que era català, i jo me'n sento molt orgullosa, però si hagués estat anglès... No podem ser tan provincians. Jo puc ser universal a partir de ser catalana, evidentment. Anem a Europa? D'acord, anem-hi, però així com els francesos hi van

com a francesos, jo hi vull anar com a catalana. També tinc la sensació que el nivell dels programes de televisió o espectacles de teatre ha baixat força, per no dir molt, que no m'agrada ser pessimista.

— Catalunya es queda massa en els tòpics mentre hi ha aspectes importants de la cultura i altres àmbits que són deixats de banda?

JORDI PLAY

"Els polítics i els responsables de la Corporació Catalana de Ràdio i Televisió haurien d'exigir una bona llengua."

—La identitat de qualsevol país són moltes coses i no me n'avergonyeixo de cap. A vegades sembla que haguem d'anar amb la senyera a tot arreu, que està molt bé, però em refereixo al fet que és més important que es tingui cura de la llengua, perquè tal com anem i si continuen per on van, el català s'acabarà morint. D'altra banda, quan es fa un acte, si surt la senyera sempre hi ha algú que diu "mira!" en to despectiu. En canvi, els americans es fan un fart de treure banderes i és normal. El que no pot ser és que per a ells estigui bé i que nosaltres fem pena. Hi ha com una mena de complex d'inferioritat i no entenc per què. Espriu, per exemple, fa servir un català preciós. D'acord que és d'un cert nivell, però se senten coses a Televisió de Catalunya i Catalunya Ràdio que van néixer en teoria per normalitzar la llengua, i llavors al·lucines. Sembla un patuès de no-sé-què. Diuen que les llengües

han d'evolucionar. Evolucionar sí, però degradar-se no.

—Qui té major part de culpa en això?

—Tothom hi té la seva part de culpa perquè la llengua, la fem servir tots, encara que uns en són més responsables. Si una senyora del carrer em diu "doncs, bueno, que tinc d'anar...", com que la llengua és una eina de comunicació, ja ens entenem, però un professional que és darrere d'un microfon o d'una pantalla... Vols fer bona televisió, bona ràdio, bon cinema, no? Doncs fes servir una bona llengua. Si fos una llengua com l'anglès o l'espanyol, no caldria patir-hi gaire, però el català... Si els que van davant d'un projecte com la Televisió de Catalunya o Catalunya Ràdio no ho exigeixen, no

pots exigir a la gent. Tant els polítics com els que porten la Corporació Catalana de Ràdio i Televisió, com els que són dins els mitjans de comunicació tenen més responsabilitat, haurien d'exigir més.

—Darrerament hi ha veus en l'àmbit teatral que han alertat d'una baixada del nivell de les obres. Molts dels espectacles més vistos la passada temporada han estat els basats en l'humor senzill. Això és perquè el públic ho vol així?

—Si no vigilem, això és un peix que es mossega la cua. Molta gent em diu que això és la llei del pèndol, però si el pèndol es queda penjat allà, què farem? Entenc que tothom va cansat i vol evadir-se, però hi ha teatre d'entreteniment que gairebé no fa pensar i té un bon nivell. No és que només s'hagi de fer Txèkhov, Shakespeare i prou. Nosaltres, amb en Flotats, vam fer un vodevil de Laviche que era molt divertit. Sembla que quantitat i

qualitat hagin d'anar separats i és un error. Molts programadors diuen que això és el que vol la gent però recordo anys enrere, i em remeto a l'època Flotats, que hi havia obres de molta qualitat i la gent hi anava. I amb la televisió passava el mateix, per exemple *Jo, Claudi, A dalt i a baix, L'Hotel Fawly, La Duquessa de Duke street* o *N'hi ha que neixen estrellats*. Em sembla que els que van davant haurien d'encarrilar, fins i tot educar, el gust de la gent. Hi ha moments que miro la televisió i no m'ho puc creure. A vegades em pregunten per què no faig televisió i penso "on vols que em fiqui?". Tot és banal, groller i poca-solta. No hi encaixo per enlloc.

—Es poden entendre polítics i teatre?

—El polític ha de fer política i l'artista ha de fer art. Política i art no sé si encaixen gaire...

—Però hi ha teatres que depenen de l'administració...

—Sí, però, per exemple, en el cas Flotats, els polítics posaven al capdavant del Teatre Nacional una persona amb un talent extraordinari. Defenso sovint que ell és una persona que en sap molt, de teatre. Fins i tot persones que no li tenen gaire simpatia, pel que sigui, m'han reconegut que en sap molt, de teatre. A totes les professions hi ha enveges. D'una altra cosa potser en saben molt els polítics, però, de teatre, en sap molt més en Flotats. En els temps que vivim, en una democràcia, crec que, a l'artista, se l'ha de deixar fer. Els polítics ja han fet la gestió i han contractat la persona que els sembla que està bé. Quan hi ha tantes interferències, malament. Em sembla que no toca al polític de dir quina obra cal programar. Ell s'hauria de plantejar què és bo per al país. És bo que tingui un Nacional? Molt bé, doncs, els polítics l'han de tirar endavant. Si ho comparem a un altre nivell, és com el Flotats, quan agafa un equip. Ell ja tria unes persones que sota el seu criteri són bones. Ell és el supervisor final, però si anés tot el dia dient "escolta que aquest vestit, que aquesta costura, que aquesta ratlla", no en sortiríem!

—En certa ocasió vostè va dir que la intel·ligència d'un país és la capacitat que té de riure's de si mateix. Com anem aquí d'intel·ligència?

—A vegades hi ha certa por a fer bromes dels de casa. Però amb els programes de televisió i els espectacles de teatre, els polítics cada vegada s'han avesat més que es faci broma d'ells. És molt certa, aquesta frase. És molt sa fer bromes d'un mateix i del teu país. Però des d'un humor intel·ligent i amb nivell. Ara bé, quan el polític ha fet una cosa malament i el còmic de torn en fa un tipus de bestiesa, no sé qui queda més baix. És molt sa que hi hagi crítica social, però per ser eficaç s'ha de fer d'una manera irònica, intel·ligent i amable, no pas per destrossar i amb humor corrosiu, perquè llavors només s'aconsegueix que es rebotin. Una vegada vam entrevistar la Marta Ferrusola, que va ser molt amable, i li vam ensenyar un esquetx en què la fèiem sortir amb parapent, i deia "què és això?", i el monitor responia "és Catalunya", i ella feia "en Jordi mana en tan poc tros?". Ja no ho recordo, però segur que en Pujol ho mirava i reia. També es poden dir coses així.

—I què diria la Vanessa de la polèmica de la casa reial amb en Toni Albà?

—Que en Toni Albà fa moltes relacions públiques i que podrà alternar amb la reialesa. No penso que perquè sigui el rei no se'n pugui fer broma. Són persones normals, que els va tocar la rifa i prou. La monarquia és una cosa anacrònica, al meu entendre, però existeix. Fins i tot ho diu la Constitució, que són iguals que tothom. D'altra banda, les bromes de mal gust em molesten, no perquè sigui el rei, sigui qui vulgui. Quan vam començar a fer els programes a TV3 el primer que vam dir és que no volíem fer broma de cap minusvalidesa. Riure de coses per fer mal no m'agrada gens.

—Hi ha actors que diuen que fan televisió perquè el teatre no els dóna per viure. La televisió és per a vostè també un oasi?

—Entenc el que diuen aquests actors i treballar en una telesèrie és te-

nir feina assegurada per a un temps, però en el meu cas mai no ha estat així. La televisió és un mitjà que m'agrada molt. Quan vaig començar a fer televisió em sabia greu que molta gent la considerés el mitjà per a actors de classe b. Hi ha bon teatre i mal teatre, bona televisió i mala televisió. Quan vaig començar a fer el *Show*, el productor trucava a algun actor i deien "que no s'ho prengui malament, però fer tele...". Tothom tenia una mena de reticència. En poc temps, i no ho dic per a mi, sinó per tots els que fèiem en aquell moment TV3, això va canviar. Hi havia en Puyal, en Mikimoto, molta gent, el productor va dir-me que trucava a la gent, i abans de dir-los quin paper havien de fer, ja deien que sí. Perquè veien, i no ho dic amb supèrbia, sinó amb tot l'orgull del món, que els programes que fèiem estaven molt bé. Pensa en els programes del Puyal, que és un altre geni, com *Vostè jutja* o *La vida en un xip*, que tenien una audiència brutal. Veies una sèrie al davant, *La granja*, que estava molt ben feta, molt ben interpretada. Tot allò estava bé i entretenia. El divendres que pel que fos érem a casa, ens posàvem el sopar a davant de *La vida en un xip*, perquè participàvem des de casa. Ara la tele no crea debat ni res. S'aliena la gent d'una manera... Amb quatre discursos, els convencen de tot...

—I com a dona, li ha costat molt d'obrir-se camí en el món teatral?

—La història, encara que l'haguem feta conjuntament, l'han escrit els homes. El que passa sovint al teatre és que o hi ha més homes o tenen milers de papers o fins i tot els papers de dona durant una època els feien nois joves. Ara ha canviat. Però jo no m'he sentit gens discriminada. Moltes vegades m'ho deien de l'humor. Suposo que és per una qüestió de tradició i d'inèrcia, que més homes s'hi hagin dedicat. La Mary Santpere va tenir molta valentia perquè l'estil d'humor que feia, rient d'ella mateixa, no era gaire habitual.

—Quins projectes prepara per quan acabi al Teatre Lliure?

“És molt sa fer bromes d'un mateix i del teu país, però per ser eficaç s'ha de fer d'una manera irònica, intel·ligent i amable”

—Em va trucar en Josep Minguell per fer unes farses cap a l'octubre, tot i que encara està molt verd. És una cosa divertida on, si t'ho mires bé, no acaba de passar res, però passa de tot. Vaig mirant les televisions també, però vull ser una mica prudent perquè no veig el panorama gaire clar.

—I dramàtics? Perquè tinc entès que li faria il·lusió de fer *La gata en el teulat de zenc*...

—Mai m'hi he negat, però cal algú que hi confii i vulgui fer-ho. Hi ha molta gent que s'arrisca poc. Aquí la gent t'encasella i els directors a vegades també. Hi ha uns actors que fan teatre, uns altres televisió i sembla que no puguin fer altra cosa.

—Amb *Les criades* de Jean Genet, però, hi ha hagut una assistència massiva de públic. Potser més per veure dues actrius conegudes pel cinema que no pas per l'obra?

—Es un text una mica espès i dur per a la gent que no va al teatre. Hi ha un públic que és el públic de teatre de veritat, però quan sento que en estadístiques diuen tants espectadors han anat a veure aquesta obra i aquella altra, penso que és fals. Hi ha anat, però aquest no és públic de teatre. Molts van a veure ídols mediàtics i no sé quin bé fa tot això.

Joan Esculies